

Eesti Kohtunike Ühing

Riigikogu põhiseaduskomisjon
Riigikogu õiguskomisjon

Teie
Meie 31.03.2026

Eesti Kohtunike Ühingu arvamus

Eesti Kohtunike Ühing (EKOÜ) soovib esitada arvamuse Riigikogu menetluses olevale Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõule 854 SE.

EKOÜ palub eelnõus teha järgmised muudatused.

Kohtute eestseisus

Leiame, et kohtute eestseisuste loomine on täielikult ebavajalik. See ei oma mistahes sisulist mõju kohtumenetluste kiirenemisele. Tegu on bürokraatliku kohtute sisedemokraatiat piirava meetmega. Eestseisustele soovitakse anda tööjaotusplaanide kinnitamise pädevust, mis loob hoova kohtunike ebakohaseks survestamiseks. Eelnõu seletuskirjas puuduvad sisulised põhjendused eestseisuste loomise vajalikkusele.

Eelnõu kohaselt peaks kohtunike tööjaotusplaane hakkama seniste üldkogude asemel hakkama kinnitama eestseisused, sest kehtiva seaduse alusel toimuvat korda on peetud ebaühtlaseks.

Eelnõu koostajad ei ole huvi tundnud, kuidas kohtutes tegelikult tööjaotusplaane koostatakse. Ekslik on seletuskirjas toodu, et üldkogu ei ole praktiline ega tõhus töökorralduse arutamiseks. Eelnõu seletuskirjas on põhjenduste osas viidatud üksnes Esimese astme kohtu kohtunike ja kohtujuristide spetsialiseerumise analüüsile, milles on küll akadeemiliselt hinnatud küsimust, millistele õigusvaldkondadele saab spetsialiseeruda, kuid on täielikult jäetud kaasamata esimese astme kohtud, et mõista, kuidas kohtud tööjaotusplaane koostavad. Analüüsis on viidatud tööjaotusplaanides süsteemsuse puudumisele, kuid ei ole mõistetud, et kõik Eesti kohtud ei lahenda ühesuguseid kohtuasju. Tegelikult tagab tööjaotuse paindlikkuse ja kõigi ajas muutuvate vajaduste kiire arvestamise nimelt nende kinnitamine üldkogude poolt.

Eestseisuste loomine on tõenäoliselt vastuolus PS §-ga 146. TalTech koostatud analüüsis „Kohtuasutuste ühendamine ja juhtimise ümberkorraldamine“¹ on rõhutatud, et eelnõus pakutud on demokraatliku riigi kohtusüsteemile olemuslikult sobimatu, ei lahenda tervikprobleeme, vaid toob lisariske. Eelnõu saab olla põhiseaduspärane vaid tingimusel, et sellega tagatakse igaühele õigusemõistmise kättesaadavus ebamõistlike pingutusteta ning kohtusisesed kohtuasjade jagamise mehhanismid kindlustaksid kohtuniku sõltumatuse õigust mõistes. Ilma selleta puudub üldkogude pädevuse kaotamisel ja eestseisuste loomisel legitiimne eesmärk. Kohtuasjade jagamine ei saa olla eestseisuste suvaotsus. Reguleerimata on eestseisuste otsuste vaidlustamise kord.

¹ Kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/valminud-kohtureformi-analuusid>

Rahvusvaheliste standardite kohaselt² peab kohtunike omavaheline tööjaotus tuginema objektiivsetele ja läbipaistvatele kriteeriumitele, mis peavad olema ette kindlaks määratud seaduses või seadusest alamal seisvates õigusaktides. Kehtiv kohtute seadus ega esitatud eelnõu selliseid kriteeriume ette ei näe. Kriteeriumite puudumist kompenseerib kehtivas seaduses nõue, mille kohaselt kehtestab tööjaotusplaani kõigist vastava kohtu kohtunikest koosnev üldkogu, mis välistab võimaluse kellegi survestamiseks või mõjutamiseks tööjaotuse kaudu. Eestseisustele otsustusõiguse kehtestamine loob ohtliku võimaluse kohtunike meelevaldseks survestamiseks töö kaudu.

Eelnõus viidatud eraldiseisvate menetlusgruppide moodustamine on samuti ebavajalik ega ole kooskõlas kehtivate menetlusnormidega.

Seetõttu palume eelnõust välja jätta kõik eestseisuste loomist puudutavad muudatused (eelnõu § 1 punktid 5, 6, 7, 8, 51 osaliselt, p 52, p 55 ja p 59 osaliselt). Eelnõu § 1 punktis 51 tuleks teha muudatus kehtiva seaduse § 36 punktis 1 järgmises sõnastuses: „kinnitab kohtunike tööjaotusplaani ja kohtu koolituskava“. Eelnõu § 1 punktis 59 tuleb ära jätta KS § 37 lg 4 muudatus. KS § 37 lg 4¹ muudatuse osas osundame, et ka kehtiva KS § 37 lg 2 p 1 kohaselt tuleb tööjaotusplaani järgi kohtunike vahel jaotada kõik kohtusse läbivaatamiseks saabuvad asjad.

Kohtute nõukogu koosseis

EKoÜ on korduvalt eelnõu menetlemisel juhtinud tähelepanu sellele, et rahvusvaheliste standardite kohaselt peaksid kõrgemas kohtunike nõukogus moodustama enamuse kohtunike valitud kohtunikud. Samuti ei tohiks nõukogu koosseisu kuuluda tegevpoliitikud. Eelnõu nendele nõuetele ei vasta, sest nõukogu 11-st liikmest on vaid 5 kohtunike valitud kohtunikud. Ekslik on eelnõu seletuskirjas toodud järeldus, et kohtunikud on nõukogus enamuses, sest kuigi Riigikohtu esimees on samuti kohtunik, ei ole tema kohtunike valitud esindaja. Lisaks on nõukogu liikmeks hääleõigusega minister, kellele on nõukogus osalemisel kaudu antud õigus teha kohtute esimeeste üle järelevalvet.

Eelviidatud probleemi lahendamiseks palume muuta eelnõu § 1 p 71 viisil, kus § 40¹ lg 1 punkt 7 jäetakse eelnõust välja ehk **valdkonna eest vastutav minister või tema esindaja ei ole kohtute nõukogu liikmeks**. KS § 40¹ lõikesse kuus tuleks lisada: „Valdkonna eest vastutav minister või tema nimetatud esindaja ning esimese ja teise astme kohtute esimehed võivad nõukogu töös osaleda sõnaõigusega“.

Kohtunike arv

Eelnõus on soovitud edaspidi kehtestada seaduse tasandil kohtunike maksimaalne arv. EKoÜ leiab, et tegu võib olla muudatusega, mis võib tulevikus takistada kohtunike arvu kiiret suurendamist, kui selline vajadus tekib. Samuti ei ole arvestatud kehtiva KS § 86 ja § 99, mis näevad kohtunike arvu vähendamisel automaatselt ette kohtunike koondamise.

Seetõttu leiame, et eelnõu sõnastus peaks olema paindlikum. Teeme ettepaneku muuta eelnõu § 1 p 10 järgmiselt: „Maakohtutes on vähemalt 164 kohtuniku ametikohta“, p 30 järgmiselt: „Halduskohtutes on vähemalt 26 kohtuniku ametikohta“ ja p 36 „Ringkonnakohtutes on vähemalt kuni 46 kohtuniku ametikohta“.

Kohtunike tagasisidestamine

EKoÜ nõustub, et Eesti seadus võiks ette näha võimalusi kohtunike tagasisidestamiseks, kuid eelnõus pakutud regulatsioon on ebaõnnestunud ning vastuolus mitmete Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu arvamustes toodud seisukohtadega. Oleme korduvalt varasemalt ministeeriumi tähelepanu juhtinud eelnõus pakutud regulatsiooni kõlbmatusele. Eelnõu ei näe ette ühtegi kriteeriumi, mida peaks arvestama kohtuniku sundimisel tagasisidestamisele. Puudub regulatsioon selle kohta, mida hakatakse hindama. Kohtulahendeid saab hinnata ainult kohtumenetluse raames, mitte väljaspool seda. Pakutu puudulikkuse tõttu luuakse eelnõuga sobimatu kohtunike survestamise võimalus. **Seetõttu palume eelnõust välja jätta § 1 p 104 ja p 122.**

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatused

Tegu on muudatustega, mida ei ole kohtunikonnaga läbi arutatud ning mis enamuses osas ei too kaasa mistahes sisulist kohtumenetluste kiirendamist. Osa pakutud lahendustest toovad kaasa ebavajaliku keerukuse suurendamise.

Palume välja jätta eelnõu § 23 p 3. Tegu on TsMS § 53 lg 3 muudatusettepanekuga, mille puhul ei ole mõistetud, milliseid parandusettepanekuid tegelikult menetlusosalised esitavad. Kuna istungeid salvestatakse, eeldavad pooled sageli, et protokoll peaks olema salvestise stenogramm, mistõttu koormatakse kohtuid ebavajalike taotlustega protokollide täiendamiseks. Eelnõus planeeritu loob kohtunikule ebavajaliku kohustuse asuda salvestist üle kuulama ning sisuliselt kohustab kohtunikku rahuldama ebavajalikke taotlusi viisil, kus protokollid muutuvad stenogrammideks. Tähelepanuta on jäetud TsMS § 50.

Palume välja jätta ka **eelnõu § 23 p 20** muudatus, sest tegu on ebavajaliku muudatusega, mis oma sisu ebaselguse tõttu toob kaasa täiendavaid vaidlusi, kuid ei kiirenda kohtumenetlusi.

Osundame, et eelnõu Riigikogule esitatud teksti koostamise osas ei ole kohtunikkonda ega EKOÜ-d kohaselt kaasatud. Eelnõu on koos seletuskirja ja lisadega äärmiselt mahukas ning enne selle saatmist Riigikogule anti EKOÜ-le arvamuse esitamiseks aega vaid kaks tööpäeva, millisel viisil sisuline kaasamine välistati. Seetõttu palume Riigikogult võimalust olla eelnõu edasisel menetlemisel kaasatud ning ära kuulatud.

Eelnõu on selle pealkirja ja seletuskirjas toodu kohaselt suunatud kohtumenetluste kiirendamisele, kuid mitmed eelnõus pakutud lahendused kohtumenetlusi ei kiirenda, vaid toovad kaasa kohtute sõltumatuse ebavajaliku riive. Kuigi eelnõu seletuskirjas on välja toodud statistilised andmed menetlustähtaegade pikenemise kohta viimastel aastatel, on sisuliselt jäetud analüüsimata selliste arengute põhjused. Kuna põhjuseid analüüsitud ei ole, ei saa eelnõus pakutud lahendused kiirendamist kaasa tuua. Muuhulgas on jäetud arvestamata kohtuasjade keerukuse ja mahu suurenemine, millise olukorra parandamiseks on EKOÜ saatnud Justiits- ja Digiministeeriumile ettepaneku muuta menetlusnorme viisil, mis annaks kohtunikule õiguse seada vajaduse korral menetlusedokumentidele mahupiiranguid. Meie ettepanekule ei ole ministeerium vastanud ning kahetsusväärset ei sisaldu ettepanek eelnõus.

Palume meie eeltoodud ettepanekutega eelnõu menetlemisel arvestada.

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Uritam

Eesti Kohtunike Ühingu esimees